

רבד הזהב

מתורת רבינו ראש הישיבה הגאון רבי ברוך דב דיסקין שליט"א

מתוך שיעורו השבועי בישיבת ארחות תורה • פרשת פקודי – החודש תשפ"ה

בדעת רש"י דכתוב בפסוק (לעיל ל'. ט"ו) דהכסף היה לכפר על נפשותיכם, ולכן כשגונב את הממון הרי הוא כגונב נפשות.

את השלחן את כל כליו ואת לחם הפנים (ל"ט. ל"ו)
יש לעיין כיצד סידרו את הלחם, והרי ז' ימי המילואים התחיל ביום א', וצריך לסדר את הלחם משבת לשבת, ובירושלמי בשקלים (פ"ו ה"ג) איתא "בעון קומי ר' אילא לא היה שם לחם מהו להניחו לשבת הבאה, אמר לון כתיב ונתת על השולחן לחם פנים לפני תמיד לחם פנים אפילו פסול", ובהגהות הגר"א מחק אפילו פסול, ובקרוב העדה ביאר (באופן אחד) דהנידון הוא להניח לחם באמצע השבוע ואע"פ שהוא פסול דנסדר שלא בזמנו, ומבואר דאף דהלחם עצמו צריך להניחו בשבת, מ"מ מצד השלחן יש ענין שיהיה לחם אף שלא הונח בשבת.

ובצפנת פענח (מ'. כ"ג) תירץ שהלחם היה בשביל חינוך ולא לעבודה, והוכיח כן מהא דבפסוקים לא מוזכר שהיה לבונה ובזיכים ומוכח שלא היה, והסיבה היא משום שהיה בשביל חינוך, ובטעמא דקרא כתב כע"ז שהלחם היה בשביל חינוך, ונשאר חם עד א' בניסן שהוא זמן הקמת המשכן, בשביל עבודת המשכן, ובתוספתא במנחות (פ"ז ה"ב) איתא שלחם הפנים לא היה בז' ימי המילואים, אלא רק בשמיני למילואים.

את מזבח הנחשת וגו' את הכיור ואת כנו (ל"ט. ל"ט)
הנה בפסוקים כתוב את סדר הכנסת הכלים למשכן כלפי פנים, דהזכירו ארון שהיה בקדש הקדשים שהוא פנימי, ושלחן ומנורה שהיו יותר קרובים לקדש הקדשים, והם פנימיים לעומת המזבח שהיה קרוב לפתח, וצ"ע דבפסוק להלן בסמוך כתוב מזבח החיצון ואח"כ כיור, והכיור היה פנימי, דהיה בין אהל מועד למזבח, וא"כ הו"ל לכותבו קודם המזבח, ומה הטעם שנמנה אחריו, וביאר בזה הגר"ח זע"א דכיון שכתוב בפסוק דהכיור צריך להיות בין אהל מועד למזבח, לכך הוצרכו להכניס את המזבח ואחריו את הכיור, כיון שהיה דין שהכיור יהיה בין אהל מועד למזבח, אמנם בפשטות היה נראה דאין זה דין שיניחוהו בין אהל מועד למזבח, ואינו אלא הוראת מקומו.

ונתת את הכיור בין אהל מועד ובין המזבח (מ'. ז')
מבואר דמקום הכיור הוא בין אהל מועד למזבח, ועיין לעיל (ל"ט. ל"ט) שנתבאר בשם הגר"ח שהוא דין שיהא ביניהם. והנה עיין בזבחים (דף נט.) אם הכיור היה בין אהל מועד למזבח, או שהיה משוך לצד דרום ולא היה מפסיק בין המזבח לאהל מועד. וצ"ע דלמ"ד דהיה כנגד המזבח בין אהל מועד ובין המזבח, כיצד נכנסו אחר המזבח ללא קידוש ידים ורגלים, וי"א שלצורך קידוש ידים ורגלים מותר להכנס עד הכיור, [עיין בתוס' בזבחים (דף נח:) ובקרבן אורה שם].

ויתן את אדניו וישם את קרשיו (מ'. י"ח)
במלבי"ם כתב ד"ושים" היינו כסדר, דבקרשים היו רושמים לידע איזה בן זוגו, ומבואר דבאדנים דכתיב "ויתן" אין קפידא להחליף, וכן ראיתי מובא מהרוקח (כאן) דאפשר להחליף את האדנים מצפון לדרום. אמנם במשך חכמה פרשת תרומה (כ"ו. כ"א) כתב דהאדנים צריכים להיות לפי סדר כמו בקרשים, ואי אפשר לשנות מצפון לדרום דמוריד מקדושתו, ומשום הכי בצפון כתוב אדניהם כסף, משא"כ בדרום כתוב אדני כסף.

ויקח ויתן את העדת אל הארון (מ'. כ')
בפשוטו משמע שבעת שפירקו את המשכן הוציאו את הלוחות מהארון, ובעת שהקימו החזירו את הלוחות, אבל ברמב"ן כתב דתמיד היו הלוחות בארון, [ולעיל (מ'. ב') ד"ה תקים] כתב הרמב"ן שלא יקרא ארון רק כשיש בו לוחות].

אלה פקודי המשכן משכן העדת (ל"ח. כ"א)

פירש רש"י המשכן משכן שני פעמים רמז למקדש שנתמשכן בשני חורבנין על עונותיהן של ישראל ע"כ. כתוב (ישעיהו א'. כ"ז) "ציון במשפט תפדה ושביה בצדקה" וביאר הגר"ח ד"שביה בצדקה" היינו דמה שישוּבו אליה זה צדקה, אבל "ציון במשפט תפדה", דהיינו שירושלים תפדה ע"פ דין, דבית המקדש נחרב בתורת משכון על עונותיהן של ישראל, וא"כ כשישבו בתשובה יחזור ע"פ דין, וכמו שאם לוח מחבירו והמלוה מחל לו על החוב דהערב פטור ע"פ דין, ולא משום הטובה שמחל, [וכן בכה"ג דע"י שמחל לו צריך להחזיר לו את המשכון מן הדין ואי"ז חלק מהטובה שמחל לו על החוב].

ובצלאל בן אורי וגו' עשה את כל אשר צוה ה' את משה (ל"ח. כ"ב)

פירש רש"י אפילו דברים שלא אמר לו רבו הסכימה דעתו למה שנאמר למשה מסיני, כי משה צוה בצלאל לעשות תחילה כלים ואח"כ משכן, אמר לו בצלאל מנהג העולם לעשות תחילה בית ואח"כ משים כלים בתוכו, אמר לו כן שמעתי מפי הקב"ה וכו'. הרמב"ן בפרשת עקב (י'. א') כתב דלאחר חטא העגל חשבו שציווי המשכן התבטל, ולפי דבריו נראה לבאר דמשה סבר דהציווי משכן ואח"כ כלים היה קודם חטא העגל, שאז השכינה שרתה מיד במשכן, אולם אחר שחטאו בעגל בעינן שיעשו קודם כלים ואח"כ יעשו את המשכן, והיינו דהכלים הם הקדושה מחמת העבודה של האדם, והמשכן הוא הקדושה מחמת המקום, וכן מצינו בלוחות דמתחילה היו מהקב"ה ורק אחר חטא העגל אמר הקב"ה למשה "פסל לך", [וכמו שהיה בשמיני למילואים, שרק ע"י עבודת אהרן באה השכינה].

ובשם הגר"י מובא דיש דין ליחד את המקדש, ולכן צריך לצוות קודם על הכלים, כיון שללא הכלים אי"ז יחוד, דאין לזה קדושת משכן.

מובא שאחד בא קמיה הגר"ח זצ"ל שיתן לו הסכמה על ספרו, והיה כתוב בספר ביאור מחלוקת משה ובצלאל, והגר"ח אמר לו שימחק את הביאור הנ"ל, ואמר לו המחבר שבפנים יפות (פרשת תרומה) כבר כתב דמחלוקת משה ובצלאל תליא במחלוקת ב"ש וב"ה (חגיגה דף יב.) אם שמים נבראו תחילה או הארץ, ואמר הגר"ח דאי אפשר שיהיה מחלוקת עם משה רבינו, דהרי משה מסר את התורה, וכל דעתו וסברתו הוא דעת תורה. וע"פ זה נראה לבאר הא דאיתא בשבת (דף פז.) דכשמשא פירש מן האשה הקב"ה הסכים על ידו, והקשו בתוס' דא"כ מה טענו עליו אהרון ומרים, ותיירצו שבדרך שאדם רוצה לילך מולכים אותו ולא היה לו למשה לרצות כן, אמנם א"כ קשה מ"ט אהרן ומרים לא צדקו בטענתם, ולהנ"ל נראה דזה מה שאמר להם הקב"ה בכל ביתי נאמן הוא, והיינו דאצל משה גם מה שרוצה לילך הוא חלק מהתורה.

ובסדר הדורות הביא מספר שלשלת הקבלה, דכידוע דעת רבינו אליהו (עירובין דף צז.) תוד"ה אביי שקושרים את קשר התפילין בכל יום, ור"ת נחלק עליו וכן קי"ל, והביא שם דשאלו את משה ואמר כדעת רבינו אליהו, והביא ראיה לכך, ור"ת דחה ראייתו, ומובא שסיפרו זאת לגר"ח ואמר שזה אפיקורסות, דלא שייך לחלוק על משה דהוא התורה, ומובא עוד שהגר"א אמר ע"ז שלא היה ולא נברא, [ובס' מאיר עיני ישראל מביא בשם הח"ח שאמר שחושש שאין זה אמת].

ויהי מאת ככר הכסף וגו' (ל"ח. כ"ז)

איתא בבכורות (דף ה.) שאל קונטרסוקוס השר את רבן יוחנן בן זכאי דהחשבון אינו נכון וכי משה רבכם גנב היה, או קוביוסטוס היה, או אינו בקי בחשבונות, ופירש רש"י קוביוסטוס גונב נפשות והקשו תוס' מה ענין גונב נפשות לחסרון השקלים, ושמעתי לבאר

צ"ע דלעיל כתוב שלא יסירו את הבדים, וכיצד שמו שוב הבדים, והנה בפרשת במדבר ג"כ כתוב "ושמו בדיו", והקשו תוסי' ביומא (דף ע"ב) דהרי כתוב "לא יסורו ממנו", ותירצו דהיה ד' בדים, וכן יש לתרץ כאן.

אמנם המשך חכמה ביאר שאין כוונת הפסוק לא יסורו ממנו שכלל לא יוצאו הבדים ממקומם, דבאמת היו מוציאים את הבדים מהטבעות, אבל לא היו מוציאים אותם מהארון, אלא היו מונחים ע"ג הארון מלמעלה, וזה כוונת הפסוק "לא יסורו ממנו", שלא יסורו מע"ג הארון, והוא חידוש גדול.

החודש

החדש הזה לכם ראש חדשים ראשון הוא לכם לחדשי השנה (י"ב ב')
פירש רש"י הראהו לבנה בחדושה, ואמר לו כשהירח מתחדש

יהיה לך ר"ח, ואין מקרא יוצא מידי פשוטו, על חדש ניסן אמר לו, זה יהיה ראש לסדר מנין החדשים, שיהא אייר קרוי שני, סיון שלישי ע"כ. הנה בגמ' ברי"ה (דף ז') פריך מנלן דניסן הוא ראש השנה לחדשים, אימא אייר ואימא אדר, ומסקינן דילפינן מדברי קבלה דכתיב בזכריה (א' ז') עשתי עשר חדש הוא חדש שבט, וכן במגילת אסתר (ב' ט"ז) חדש העשירי הוא חדש טבת ועוד כיו"ב, ויש להקשות דתוסי' שם כתבו דעל כרחך היתה קבלה בידם סדר שמות החודשים בזה אחר זה, [דאל"כ אין ראיה מהפסוקים דאולי שבט הוא חודש עשתי עשר לאייר או לאדר ומי יימר דלניסן], וכיון דבלא"ה צריך לסמוך על מסורת שהיתה בידם א"כ למה לי קראי דניסן הוא ראש השנה לחדשים, תיפו"ל דהקב"ה אמר למשה החדש הזה לכם ראש חדשים וגו' ויקחו להם שה וגו' וזה ודאי היה בניסן, דהרי מאז ועד עתה אנו עושים את הפסח בניסן, ועל כרחך משום שכך המסורת בידינו, וא"כ מאי אולמיה המסורת והקבלה דסדר החדשים דסמכינן עלה, מהמסורת דסדר המועדים דלא סמכינן עלה אלא מיייתין קראי וצ"ע.

דברי חיזוק מרבינו ראש הישיבה שליט"א

בישיבת רבבות אפרים – צפת

שב"ק פרשת ויקהל – פרה תשפ"ה

להיות מחוברים לתורה

איתא בגמ' (ברכות ס"ג: שבת פ"ג:) שאין התורה מתקיימת אלא במי שממית עצמו עליה, והקשה אאמו"ר זצ"ל מ"ט לא מנו דבר זה במ"ח דברים שהתורה נקנית בהם, וביאר דהנה בקניני מקח וממכר מוזכר משיכה והגבהה ומ"ט לא מוזכר קנין "בר דעת", אלא הביאור הוא שבר דעת זה לא סוג של קנין אלא תנאי לכך שיוכל לעשות את הקנין, וה"נ ממית עצמו עליה זה תנאי לזכות במ"ח דברים.

ובאופן שמעתי לבאר דהמ"ח דברים הם האופן לקנות התורה אך גם אחר הקנין צריך שהדברים יתקיימו בידו וע"ז אמר אין התורה מתקיימת וכו' היינו דאף אם קנה תורה מ"מ אינה מתקיימת בידו אא"כ ממית עצמו עליה.

ואיתא בגמ' בשבת (קמ"ז:) ר"א בן ערך אקלעי לפרוגיתא ודיומסית ואמשיך בתרייהו, שהיה שם הרבה עוה"ז וכשיצא משם קרא במקום "החודש הזה לכם" החרש היה לבם ששכח תלמודו, ומבואר כנ"ל דאם אינו ממית עצמו הרי שוכח תלמודו ואינה מתקיימת בידו, ובעיקר ד' הגמ' יש לתמוה דר"א בן ערך שהיה בדרגה גבוהה קרה לו כך ואנחנו לא קורה לנו שנאמר החרש היה לבם, והביאור הוא דהנה למשל בצלחת עם ירקות אם יהיה ירק מקולקל, כל האוכל יתקלקל אבל הצלחת ודאי לא תתקלקל משום שהירק והצלחת הם ב' דברים, אצל ר"א בן ערך הוא והתורה היו אחד וכשהיה איזה פגם בו הרי ממילא היה פגם בתורתו [בשם הגרי"ד פוברסקי זצ"ל], משא"כ אנחנו שלא מחוברים לגמרי זה לא קורה, עכ"פ היוצא מהדברים שכדי לזכות לקנות תורה ושהתורה תתקיים בידו צריך להמית עצמו עליה להיות דבוק בתורה ולא בדברים אחרים. (נמסר סעודת ליל שב"ק)

כאשר ציווה ה'

הביה"ל מבאר שבעגל עם ישראל עשו חשבונות, ואפי' שהיו יודעים במעשה מרכבה ועפ"י חשבונם היה להם לעשות כן אבל הם טעו כי היה צריך לעשות כאשר צוה ה', דיש לעשות רק מה שצוה ה' ולא לעשות תחבולות וחשבונות שלא נצטוו עליהם בתורה, ומוסיף הביה"ל דבזה יבואר מה שכתוב על כל פרט בפרשת פקודי כאשר צוה ה' את משה, שזה הכפרה על מעשה העגל שעשו כאשר צוה ה'.

עוד כתב שגם בפרשת פרה כתוב זאת חוקת התורה וגו' ויקחו אליך פרה וגו', ומ"ט צוהו לחוקה אלא דזה היה כפרה על מעשה העגל, והיינו כנ"ל דע"י קיום החוקה בלא להבין הטעם זהו הכפרה לחטא העגל, והנה כתוב שמשנה רבינו כן ידע את הטעם של פרה אדומה וא"כ לכאורה כבר לא היה כאשר צוה, ושמעתי מאחי הגר"א שליט"א דאצל כל אדם כשיודע טעם הדבר הרי בעל כרחו מתערב אצלו הבנתו עם ציווי ה', משא"כ משה היה בדרגה כזאת שאפי' שידע את הטעם יעשה את זה רק משום שה' צוה ואין לטעם שום משקל אצלו.

[ע"ד דרוש מבארים מה שאמר דוד המלך ע"ה "שמרה נפשי כי חסיד אני" שצדיק שעושה כל פרט ופרט ע"פ השו"ע אינו צריך כל כך שמירה, ורק שההבדל בין צדיק לחסיד שצדיק עושה הכל ע"פ השו"ע, וחסיד עושה גם דברים של לפני משורת הדין ובדברים כאלו עלולים לטעות ולעשות חשבונות כאלו וחשבונות כאלו, ולכן אמר דוד שמרה נפשי כי חסיד אני שחסיד צריך שמירה יתירה]. והנלמד מזה שיש לכל אחד להזהר לשמור על סדרי הישיבה ולא להתחכם ולעשות חשבונות כמו שאם ילמד עד מאוחר בלילה ירויח יותר וכיו"ב, וכל שינוי צריך שאלת חכם כי ע"י חשבונות מצוי הדבר שנכשלים ומי שהולך בדרך הישר מובטח לו שיצליח בס"ד. (נמסר בין קבלת שבת למעריב)